

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-36>**Шільвінська О.Л.***викладач кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6463-1050>***Глигало Н.А.***викладач кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4587-7298>***Здір В.А.***кандидат економічних наук,
завідувач кафедри обліку та фінансів
Черкаського державного бізнес-коледжу
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1558-9618>***Shilvinska Olga***Lecturer at Accounting and Finance Department
Cherkasy State Business College***Glygalo Nataliia***Lecturer at Accounting and Finance Department
Cherkasy State Business College***Zdir Viktor***PhD in Economics,
Head of Accounting and Finance Department
Cherkasy State Business College*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗРАХУНКІВ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ В УКРАЇНІ

STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF PAYMENT BY PAYMENT CARDS IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються тенденції розвитку та сучасний стан безготівкових розрахунків платіжними картками в Україні. Проаналізовано темпи зростання кількості Інтернет-користувачів на Україні. Проведено аналіз кількості операцій з пластиковими картками та обсяг операцій за сумою платежів. Розглянуто структуру операцій з пластиковими картками в грошовому еквіваленті та за кількістю безготівкових операцій та операцій по зняттю готівки. Визначено що в структурі розрахунків платіжними картками частка безготівкових розрахунків постійно збільшується. Найбільший відсоток кількості безготівкових операцій з використанням пластикових карток здійснено у торгівельній мережі. Виявлено тенденцію збільшення кількості безконтактної оплати. Безпека, швидкість та зручність безконтактних платежів, як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, спонукає до поширення карток, які підтримують таку технологію оплати. Також у статті розглянуті основні види загроз, при використанні платіжних карток.

Ключові слова: платіжні картки, безготівкові розрахунки, безконтактна оплата, міжнародні платіжні системи, банкомітент.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются тенденции развития и современное состояние безналичных расчетов платежными картами в Украине. Система безналичных расчетов играет важную роль в развитии национальной экономики, в частности, способствует уменьшению доли теневых сектора экономики и устойчивости денежного обращения, развития современных электронных технологий и повышению активности населения как участника банковской системы страны. В статье проанализированы

темпы роста количества Интернет-пользователей в Украине. Проведен анализ количества операций с пластиковыми картами и объем операций по сумме платежей. Рассмотрена структура операций с пластиковыми картами в денежном эквиваленте, по количеству безналичных операций и операций по снятию наличных. Определено, что в структуре расчетов платежными картами доля безналичных расчетов постоянно увеличивается. Наибольший процент количества безналичных операций с использованием пластиковых карт осуществляется в торговой сети. Выявлена тенденция увеличения количества бесконтактной оплаты. Безопасность, скорость и удобство бесконтактных платежей, как с использованием бесконтактных карточек, так и с помощью смартфонов и других NFC-устройств, побуждает к распространению карточек, которые поддерживают такую технологию оплаты. Также в статье рассмотрены основные виды угроз, при использовании платежных карт.

Ключевые слова: платежные карты, безналичные расчеты, бесконтактная оплата, международные платежные системы, банк-эмитент.

ANNOTATION

The article has considered the development trends and the current state of non-cash payments by payment cards in Ukraine. The system of non-cash payments plays an important role in the development of the national economy: it reduces the share of the economy shadow sector and the stability of money circulation, it develops the modern electronic technologies and increases activity of the population as a participant in the country's banking system. The article has analyzed the growth rate of the number of Internet users in Ukraine. It has also analyzed the number of transactions with plastic cards and the volume of transactions by the amount of payments. It has considered the structure of transactions with plastic

cards in cash equivalent and by the number of non-cash transactions and cash withdrawing operations. It has determined that the share of non-cash payments in the structure of payments by payment cards is being constantly increased. It has also determined that the largest percentage of non-cash transactions with plastic cards is carried out in the retail network. Transactions with contactless payment technology have accounted up to almost the third of the total number of transactions. The smallest number of operations is accounted by operations in self-service devices. There is a tendency to increase the number of contactless payments. They are payments using Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay, smartphones and smart watches, chipped payment cards. Security, speed and convenience of contactless payments, with using of contactless cards and smartphones and other NFC devices, encourages the spread of cards that support this payment technology. The article has also examined the main types of threats by payment cards using.

Key words: payment cards, non-cash payments, contactless payment, international payment systems, issuing bank.

Постановка проблеми. Система безготівкових розрахунків відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, а саме, сприяє зменшенню частки тіньового сектору економіки та стійкості грошового обігу, розвитку сучасних електронних технологій та підвищенню активності населення як учасника банківської системи країни. В сучасних умовах розвитку економіки та впровадження карантинних заходів пов'язаних з епідемією коронавірусу (COVID-19) гостре постає питання в розвитку різних інструментів розрахунків, які можуть бути альтернативою використання готівки, з надійним ступенем захисту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації безготівкових розрахунків, їх стан та перспективи розвитку досліджено у працях вітчизняних науковців таких як: А.Г. Загородній, А.І. Савлук, О.І. Мельничук, Д.І. Коваленко, І.А. Чкан та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що вітчизняними вченими досить ґрунтовно розглянуті стан організації безготівкових розрахунків, проте стан та тенденції розвитку безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток, детально не розглядалися, що і викликало необхідність подальших досліджень.

Метою статті є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток.

Визначити структуру безготівкових розрахунків пластиковими картами.

Виклад основного матеріалу. З появою безготівкових платіжних систем готівка поступово стала втрачати частку в грошовому обороті країни. Ритм сучасного життя спонукає людей різних вікових категорій і соціального статусу пристосовуватися до використання електронних платежів.

Останні події, пов'язані з епідемією коронавірусу (COVID-19) та пов'язана з цим активна кампанія банківської системи на підтримку онлайн операцій, посприяли зростанню обсягів електронної комерції та безготівкових розрахунків.

За дослідженнями лондонської компанії Euromonitor International частка онлайн-торгівлі у Східній Європі зросла у 2020 році до 10% від загального обсягу роздрібних продажів, що на 36% вище в порівнянні з 2019 роком. При цьому найбільше зростання e-commerce зафіксовано в Україні приблизно на 45 % – до 8% від загального обсягу роздрібних продажів у країні [1].

За даними цієї ж компанії кількість інтерне-користувачів в Україні щорічно зростає, що також свідчить про перспективи зростання безконтактних платежів (табл. 1).

Таблиця 1
Темпи зростання кількості інтернет-користувачів за 2017–2020 рр.

Рік	Кількість інтернет-користувачів (тис. осіб)	Темпи зростання (%)
2017	23 668,2	110,8
2018	25 095,6	109,7
2019	26 394,2	105,2
2020	27 610,6	104,6

Джерело: розраховано авторами за [1]

За даними Національного банку України з кожним роком частка безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток збільшується (табл. 2).

Проаналізувавши дані таблиці 2, можна зробити висновок, що з кожним роком обсяги операцій з пластиковими картками збільшується.

Так у 2018 році в порівнянні з 2017 роком кількість безготівкових операцій збільшило-

Таблиця 2
Аналіз операцій з використанням платіжних карток за 2019–2017 рр.

Роки	Обсяг операцій (млрд. грн.)		Кількість операцій (млн. шт.)	
	Операції з отримання готівки	Безготівкові операції	Операції з отримання готівки	Безготівкові операції
2017	1290	835	780	2311
2018	1297	1579	842	3073
Абсолютне відхилення 2018/2017 (млрд., грн.)	+7	+744	+62	+762
Відносне відхилення 2018/2017 (%)	+0,54	+89,1	+7,9	+33,0
2019	1778	1798	890	4167
Абсолютне відхилення 2019/2018 (млрд., грн.)	+481	+219	+48	+1094
Відносне відхилення 2019/2018 (%)	+37	+13,9	+5,7	+36,6

Джерело: розраховано авторами за [6; 7]

ся на 762 млн. шт., або на 33 %. У 2019 році збільшення безготівкових операцій відбулося на 1044 млн. шт. або на 36,6 % в порівнянні з попереднім роком. Також спостерігається і збільшення сум безготівкових операцій з пластиковими картками. У 2018 році обсяг безготівкових операцій збільшився на 744 млрд. грн. або на 89,1 % в порівнянні з 2017 роком. У 2019 році в порівнянні з 2018 роком збільшення відбулося на 219 млрд. грн. або на 13,9%. Також спостерігається тенденція збільшення сум отримання готівки з карток та кількості операцій. У 2019 році відбулося стрімке збільшення кількості зняття готівки з пластикових карток, що може бути пов'язане з впровадженням карантинних заходів на території України в зв'язку з епідемією коронавірусу (COVID-19).

За даними Національного банку України кількість безготівкових операцій у 2020 році складала 86 зі 100 операцій з платіжними

картками. А сума безготівкових операцій за підсумками дев'яти місяців 2020 року становила 1550,1 млрд. грн. або 55,2% від суми усіх операцій із картками [3]. Даний показник 2019 року 49,7% (рис. 1).

За рисунком 2 можна побачити розподіл структури операцій з платіжними картками по кількості операцій.

Кількість операцій по зняттю готівки з кожним роком зменшується, так у 2017 році кількість таких операцій складало 25,2%, у 2018 році 21,5%, а у 2019 році лише 17,6%. Відповідно відбувається збільшення безготівкових розрахунків, за останні три роки їх кількість збільшилася з 74,8% до 82,4% або на 7,6%.

З кожним роком збільшується кількість населення яка використовує при розрахунках пластикові картки.

За рисунком 3 можна проаналізувати структуру безготівкових операцій з використанням пластикових карток у 2019 році за кількістю.

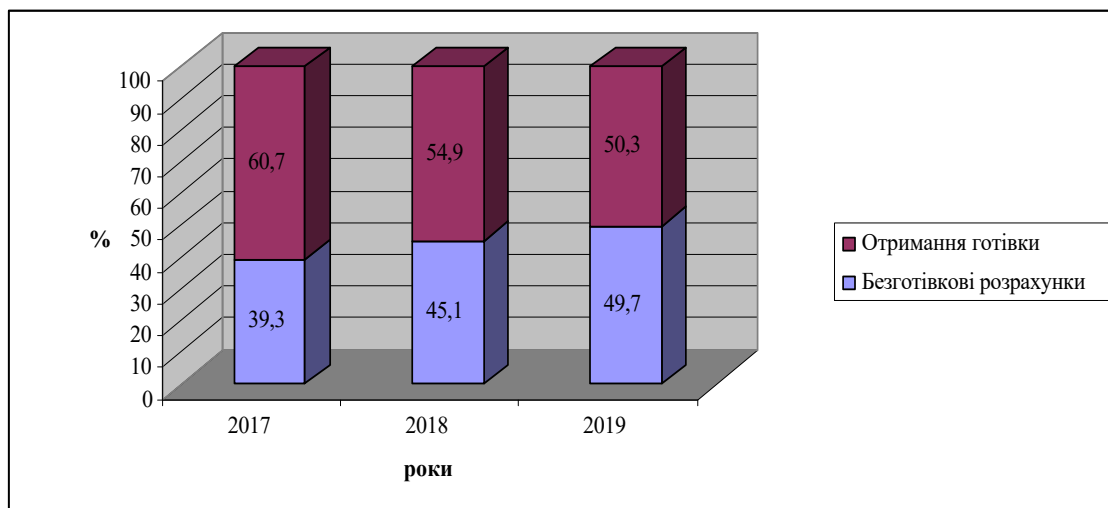

Рис. 1. Структура операцій з платіжними картками (у грошовому еквіваленті)

Джерело: розраховано, побудовано авторами за [6; 7]

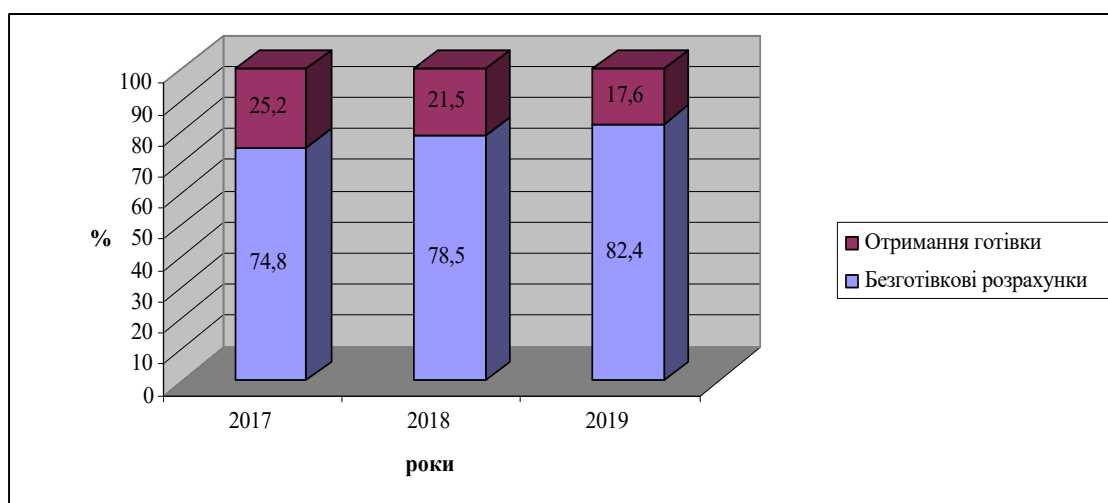

Рис. 2. Структура операцій з платіжними картками (за кількістю операцій)

Джерело: розраховано, побудовано авторами за [6; 7]

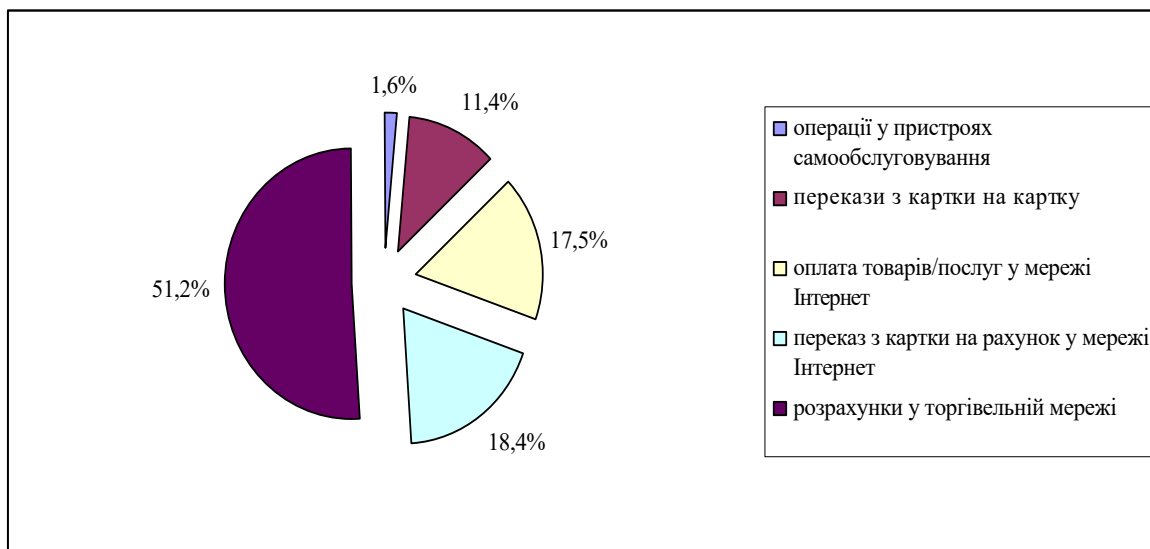

Рис. 3. Структура безготівкових операцій з використанням карток у 2019 році (за кількістю)

Джерело: розраховано, побудовано авторами за джерелом

Найбільший відсоток кількості безготівкових операцій з використанням пластикових карток 51,2 % здійснено у торгівельній мережі. Операції з використанням безконтактної технології оплати склали 35,9 % від загальної кількості операцій. Найменша кількість операцій припадає на операції у пристроях самообслуговування (1,6 %).

В зв'язку з розповсюдженням коронавірусу (COVID-19), побоюючись зараження споживачі при розрахунках масово стали віддавати перевагу безконтактним способам оплати. А саме, це розрахунки за допомогою Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay, смартфонів та розумних годинників, чипованих платіжних карток.

Безпека, швидкість та зручність безконтактних платежів, як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, спонукає до поширення карток, які підтримують таку технологію оплати.

Кількість активних платіжних карток у 2018 році збільшилося на 2 млн. шт. або на 5,7 % в порівнянні з 2017 роком. У 2019 році в порівнянні з 2018 роком відбулося збільшення на 5,3 млн. шт. або на 14,4 %.

Кількість безконтактних платіжних карток за 2019 рік збільшилась більше ніж удвічі – з 3,9 млн. шт. до 8,6 млн. шт. карток.

Найбільша кількість активних карток (28,7 млн. шт. або 68,1 %) – це картки, емітовані у міжнародній платіжній системі MasterCard. Друге та третє місце за кількістю активних карток посідають міжнародна платіжна система VISA (12,9 млн шт. або 30,7 %) та система ПРОСТІР (0,5 млн шт. або 1,1 %).

За даними НБУ станом на 01.01.2020 на одного українця припадало 1,2 активних карток.

Найбільшими банками-емітентами платіжних карток в Україні є: АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (47,6 % усіх емітованих карток), АТ “Ощадбанк” (21,0 %), АТ “Райффайзен Банк Аваль” (5,3 %). Також ці банки є лідерами по кількості торговельних терміналів.

Розвитку безготівкових операцій сприяє покращення платіжної інфраструктури. Кількість платіжних терміналів у торгівельній та сервісній мережі за останні роки зросла майже вдвічі.

Але поряд з розвитком безготівкових операцій з використанням платіжних карток, розвитком Інтернет торгівлі, здійсненням Інтернет оплат постає потреба в удосконаленні систем захисту та безпеки передачі інформації. З'являється все більше і більше кіберзлочинців, яких цікавить фінансові дані підприємств та організацій, фізичних осіб, а саме: дані для входу в клієнт – банк, номер телефону, ключ

Таблиця 2

Кількість платіжних карток емітованих банками України

Показник	Роки			Відхилення			
				2018/2017		2019/2018	
	2017	2018	2019	(млн шт.)	%	(млн шт.)	%
Платіжні картки в обігу (млн шт.)	59,9	59,4	68,9	-0,5	-0,83	+9,5	+16,0
Активні платіжні картки (млн шт.)	34,9	36,9	42,2	+2,0	+5,7	+5,3	+14,4
Активні картки з безконтактною функцією (млн шт.)	2,7	3,9	8,6	+1,2	+44,4	+4,7	У 2,2 рази

Джерело: розраховано, побудовано авторами за [6; 7]

доступу, номери банківських карт, строк дії карти, CVV2 код.

На сьогоднішній день існує три найбільш розповсюджені способи отримання такої інформації: троянські програми, фішинг скімери.

Банківські трояни – спеціалізовані програми які створені для того щоб викрадати особисті дані користувачів, особливо вони «загострені» на крадіжку пар логінів та паролів особистих кабінетів інтернет-банкінгу. Троянці також можуть перехоплювати SMS з секретними кодами, які надсилає банк і перенаправляти їх зловмисниками [8].

Фішинг – це схема, за якої хакери змушують користувачів передавати конфіденційну інформацію, наприклад паролі та номери соціального страхування [9].

Наразі в Україні одним з найбільш привабливих способів шахрайства з банківськими картками для зловмисників є так званий банкоматний скімінг.

Скімінг – це вид кіберзагроз, який не має відношення до програм, чи Інтернету. Мова йде про крадіжку даних з кредитних карт шляхом фізичного зняття інформації.

Мета скімінгу – виготовлення дублікату платіжної картки та зняття з неї всіх коштів у банкоматі. При цьому справжня картка знаходиться у законного власника і він навіть не підозрює, що його грабують [8].

Висновки. Аналізуючи все вище викладене, можна зробити висновок, що розвиток інноваційних сервісів та безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток в Україні позитивно впливає на фінансові звички українців. Якщо раніше держателі платіжних карток частіше знімали готівку в банкоматах, то сьогодні вони все більше віддають перевагу безготівковим розрахункам. Все більшою популярності набувають безготівкові розрахунки з безконтактною оплатою, розрахунки да допомогою Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay, смартфонів та розумних годинників, чипованих платіжних карток. Ці розрахунки є більш зручними, швидкими та безпечними, в порівнянні з іншими видами безготівкових розрахунків. Але використання будь-яких пристроїв призводить до появи кіберзлочинців, які прагнуть викрасти конфіденційну фінансову інформацію, для шахрайських дій, та зняттю коштів з рахунків підприємств та фізичних осіб.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистика по країні та способу життя : Україна. Euromonitor International. URL: https://www.euromonitor.com/ukraine/country-factfile?fbclid=IwAR0QX1x9cExeGBXxNgqD8OseXmоMPUBPMSgfHuC-QwhDILxPht3zcyMI_Bs (дата звернення: 18.03.2021).
2. Україна стала лідером із зростання e-commerce у Східній Європі. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/10/27/54678278> (дата звернення: 19.03.2021).

3. Беззаперечні тренди карткового ринку у 2020 році – розрахунки в Інтернеті та безконтактні платежі. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezzaperechni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi--rozrahunki-v-interneti-ta-bezkontaktni-plateji> (дата звернення: 18.03.2021).
4. Операції банків України з електронними грошима Європи / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/tgivuAaTLeFsmUb> (дата звернення: 20.03.2021).
5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 25. С. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20200816#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
6. Річний звіт Національного банку України за 2019 рік. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=95170958> (дата звернення: 19.03.2021).
7. Річний звіт Національного банку України за 2018 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4 (дата звернення: 19.03.2021).
8. Лабораторія Zillya. Антивірус. URL: <https://zillya.ua/bankivski-troyantsi> (дата звернення: 21.03.2021).
9. Довідка GoDaddy. URL: <https://ua.godaddy.com/help/sho-take-fishing-346> (дата звернення: 21.03.2021).

REFERENCES:

1. Country and lifestyle statistics: Ukraine. Euromonitor International. Available at: https://www.euromonitor.com/ukraine/country-factfile?fbclid=IwAR0QX1x9cExeGBXxNgqD8OseXmоMPUBPMSgfHuC-QwhDILxPht3zcyMI_Bs (accessed 18 March 2021).
2. Ukraine has become a leader in the growth of e-commerce in Eastern Europe. Ministry of Finance. Available at: <https://minfin.com.ua/ua/2020/10/27/54678278>.
3. Undisputed trends in the card market in 2020 - payments on the Internet and contactless payments. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezzaperechni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi--rozrahunki-v-interneti-ta-bezkontaktni-plateji>.
4. Operations of Ukrainian banks with electronic money in Europe. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/files/tgivuAaTLeFsmUb>.
5. Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction". *Vedomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2020. No. 25, p. 171. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20/ed20200816#Text>.
6. Annual report of the National Bank of Ukraine for 2018. Available at: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=95170958>.
7. Annual report of the National Bank of Ukraine for 2018. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4.
8. Zillya Laboratory. Antivirus. Available at: <https://zillya.ua/bankivski-troyantsi>.
9. GoDaddy Reference. Available at: <https://ua.godaddy.com/help/sho-take-fishing-346>.